

فیودور داستایوسکی

یادداشت‌های زیرزمینی

ترجمه‌ی علی مُصفا

www.ketab.ir

نخستین

جهان کلاسیک

www.ketab.ir

سرشناسه: داستایوسکی، فیودور میخائیلوویچ، ۱۸۸۱-۱۸۱۱ م
Dostoyevsky, Fyodor
عنوان و نام پدیدآور: یادداشت‌های زیرزمینی / فیودور داستایوسکی؛ ترجمه‌ی علی مصفا
مشخصات نشر: تهران: نشر چشمه، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۱۶۷ ص
فروست: نشر چشمه، ادبیات، داستان غیرفارسی
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۱۰-۰۸۴۳-۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: عنوان اصلی: Zapiski iz podpolnia
یادداشت: کتاب حاضر از متن انگلیسی با عنوان «Notes from underground» به فارسی برگردانده شده است.
یادداشت: کتاب حاضر در سال‌های مختلف توسط مترجمان و ناشران متفاوت ترجمه و منتشر شده است.
موضوع: داستان‌های روسی -- قرن ۱۹ م
Russian fiction--19th century
شناسه‌ی افزوده: مصفا، علی، ۱۳۲۵، مترجم
رده‌بندی کنگره: PG۳۳۶۰
رده‌بندی دیویی: ۸۹۱/۷۳۳
شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۷۶۶۲۹۱۵
اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی: فیبا

رده‌بندی نشرچشمه: ادبیات - داستان غیرفارسی - زبان روسی

یادداشت‌های زیرزمینی
فیودور داستایوسکی
ترجمه‌ی علی مُصفا

ویراستار: شوکا کریمی

مدیر هنری: فواد فراهانی

همکاران آمادسازی: نینا رزندی، زهرا بازبان شتربانی

ناظر تولید: امیرحسین نخجوانی

لیتوگرافی: هماگرافیک

چاپ: نقش ایران

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰، تهران

چاپ پنجم: بهار ۱۴۰۱، تهران

ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشرچشمه است.

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه‌ی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۱-۰۸۲۳-۶

دفتر مرکزی نشرچشمه: تهران، خیابان کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی کریم‌خان: تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش میرزای شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی کورش: تهران، بزرگراه ستاری شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۹ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرحزادی، برج‌پهلو به بزرگراه نیایش، خیابان حافظی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی کارگر: تهران، خیابان کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی جم: نیاوران، جماران، مجتمع تجاری جم‌سنتر، طبقه‌ی دوم، پلاک ۱۱. تلفن: ۲۶۴۵۰۸۷۲ — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی بابل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۳۲۳۳۴۵۷۱ (۰۱۱) — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی دلشدگان: مشهد، بلوار وکیل‌آباد، بین وکیل‌آباد همده و بیست (بین هفت‌تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن: ۳۸۶۷۷۸۵۸۷ (۰۵۱) — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی رشت: رشت، خیابان معلم، میدان سرگل، ابتدای کوچه‌ی هفدم. تلفن: ۲۱۴۹۸۴۸۹ (۰۹۰) — کتاب‌فروشی نشرچشمه‌ی البرز: کرج، عظیمیه، بلوار شریعتی، مرکز تجاری فرهنگی مهردادمال، طبقه‌ی پنجم. تلفن: ۳۵۷۷۷۵۰۱ (۰۲۶)

www.cheshmeh.ir

 cheshmehpublication

 cheshmehpublication

بخش کتاب چشمه: تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست

۷	مقدمه‌ی مترجم انگلیسی
۲۷	یادداشت‌های زیرزمینی
۲۹	قسمت اول: زیرزمین
۶۹	قسمت دوم: از برف نمناک
۱۵۹	یادداشت‌های مترجم انگلیسی
۱۶۵	نام‌نامه

مقدمه‌ی مترجم انگلیسی

سه نقطه‌ای که بعد از جمله‌ی آغازین یادداشت‌های زیرزمینی می‌آید، همچون پنجره‌ای است که امکان اولین نگاه گذرای ما را به یکی از درخور توجه‌ترین شخصیت‌های ادبیات فراهم می‌کند؛ کسی که به همراه دُن کیشوت، هملت و فاوست در ردیف نخستین پیامبران وجدانِ امروزی قرار گرفته است. آن چه می‌بینیم مردی است که از گوشه‌ی چشمش نگاه‌مان می‌کند، همچنان که سخن می‌گوید از حضورمان بسیار آگاه است و بسیار دل‌واپسِ تأثیری است که سخنانش بر جای می‌گذارد. در حقیقت و به‌واقع ما او را نمی‌بینیم، فقط صدایش را می‌شنویم، آن هم نه از میان چیزی به محترمی پنجره، بلکه از لای شکافی در تخته‌های کف زمین^۱. از میان همین شکاف جهان را خطاب می‌کند؛ خودش نیز عمری را صرف گوش دادن به آن کرده است. هر آن چه را که بتوان درباره‌اش و به‌ویژه بر ضدش گفت خودش از پیش می‌داند؛ به قول ضدونقیض‌نمایی‌های مرسومش، همه‌ی این‌ها را یا از دور شنیده یا پیش‌بینی کرده و یا از خودش در آورده. «من مردی مریضم... مردی بدجنسم.» داستایوسکی در فضای این سه نقطه ایده‌ی وحدت‌بخشِ داستان‌ش را معرفی می‌کند: بی‌ثباتی، «بحث و فحوص»^۲ ابدیِ آگاهی منفصل. این

۱. ترجمه‌ی تحت‌اللفظی عنوان روسی داستان یادداشت‌هایی از زیر تخته‌های کف است. در فصل یازده قسمت اول می‌نویسد: «چهل سال تمام است که به این حرف‌های شما از لای شکافی گوش داده‌ام.»

2. dialectic

قهرمان بی‌نام — بی‌نام «چرا که من یعنی همه‌ی ما»، آن‌سان که ویکتور شک洛夫سکی^۱ منتقد می‌گوید — همچون بسیاری از قهرمانان داستایوسکی، نویسنده است. قلم به‌دستی حرفه‌ای نیست (کما این‌که هیچ‌یک از «نویسندگان» داستایوسکی هم نیستند)، اما نویسنده‌ای است که بنا بر سوق‌دهی یا جبر شرایط، قلم به دست گرفته تا سعی کند چیزی را با کلمات درست کند، نخست به خاطر خودش اما، در ضمن، با نظر بر دیگرانی نامعین چون خوانندگان، منتقدان، داوران و هم‌نوعان. تازه‌کاری است پُرشور، همین خصلت نشانش را بر سبک و ساخت و محتوای کتاب بر جای می‌گذارد. درحالی‌که استادی حرفه‌ای ساختار لفظی هماهنگ و یکپارچه‌ای بر ما عرضه می‌کند، مرد زیرزمینی، که به معنای واقعی کلمه نمی‌تواند خودش را مهار کند، مدام نزاکتش را از دست می‌دهد، وسط حرف خودش می‌پرد، نیتش را توضیح می‌دهد، با خوانندگانش گردن‌کشی و با نویسندگان دیگر جلیل می‌کند. ادبی بودن یادداشت‌ها و غیرادبی بودن سبکش هر دو محصول «آگاهی حاد» او، خصوصاً با کلام دیگران و وابستگی‌اش به آن‌هاست.

بنابراین، ایده‌ی وحدت‌بخش یادداشت‌های زیرزمینی، با تجسم در شخصِ راوی، طی فرآیند نوشتن شکل‌نمایش^۲ به خود می‌گیرد. هنر نظارت و تنظیم داستایوسکی در فاصله‌ای ثانوی باقی می‌ماند.

این مرد، که ممکن است با نوشتن سعی در پیدا کردن راهی به بیرون از زیرزمین داشته باشد، در اصل با خواندن به همان جا راه پیدا کرده. چنان‌چه می‌گوید «در خانه اوایل بیش‌تر کتاب می‌خواندم. دوست داشتم تمام آن‌چه را که بی‌پایان در وجودم می‌جوشید با هیجانان بیرونی خفه کنم، و از میان هیجانان بیرونی فقط کتاب خواندن برایم ممکن بود. خواندن البته کمک بزرگی بود؛ به هیجان می‌آورد، نشاط می‌بخشید و عذابم می‌داد.» این مربوط به دوران جوانی اوست، دهه‌ی ۱۸۴۰. کتاب می‌خواند، رؤیا می‌بافت و خودش را مشغول «خرده‌عیاشی» می‌کرد. این سه فعالیت تفریحات او

۱. ویکتور بوریسویچ شک洛夫سکی (۱۸۸۳-۱۸۹۴)؛ رمان‌نویس و منتقد ادبی روسی، چهره‌ی شاخص فرمالیسم، مکتب نقدی که در دهه‌ی بیست تأثیر زیادی بر ادبیات روسی داشت. (بریتانیکا)

را تشکیل می‌داد و جالب این‌جاست که هر سه را با هم همراه می‌کرد. چه کتاب‌هایی می‌خواند؟ چند جا خودش را با مانفرد بایرون^۱ مقایسه می‌کند، با شخصیت‌هایی ساخته‌ی پوشکین^۲ و لرمانتف^۳ - آدم‌هایی رمانتیک. بیش از یک‌بار به روسو^۴ اشاره می‌کند. عقب‌تر در پس‌زمینه، اما با عظمت و در کمین، کانت^۵ و شیلر^۶ ایستاده‌اند، نمایندگان ایده‌آلیسم فلسفی و شاعرانه‌ی آلمانی که در عبارت «امور زیبا و بلند»^۷ احضار می‌شوند، عبارتی که نقل محافل نقادی لیبرال روسی دهه‌ی ۱۸۴۰ شده بود. مطالعات او، به عبارت دیگر، همانی بوده که روس‌های تحصیل‌کرده‌ی آن ایام می‌خواندند. خواندن خوراک رؤیاهایش را فراهم می‌کرد، و حتی به خرده‌عیاشی‌هایش راه پیدا می‌کرد، «درست به همان نسبتی که لازمه‌ی چاشنی‌ای خوب است.» و لذا این چنین از کثافت و تشویش درونی زندگی روزمره‌اش گریز می‌زد. و چنین بود که شانزده سال بعد، به اعتراف خودش، «با هر زگی اخلاقی در کنج تنهایی عمرش را تباه کرد.» درون‌مایه‌ای اصلی که مثل رشته‌ای سرتاسر کتاب را پیوند می‌دهد محکوم کردن وزیر سؤال بردن تأثیر روبه‌زوال و دورشونده‌ی کتاب‌ها توسط مرد زیرزمینی است، تا جایی که از نقطه‌نظر او در دهه‌ی ۱۸۶۰، که شروع به نوشتن می‌کند، لغت «ادبی» یکی از طعنه‌آمیزترین لغت‌هایی است که می‌تواند به زبان بیاورد. به تمامی اجزای ضدقهرمان، که به‌عمد در یادداشت‌های زیرزمینی گردآوری شده، تمامی اجزای ضدکتاب هم افزوده شده‌اند.

۱. جرج گوردن بایرون (۱۸۲۴-۱۷۸۸)؛ شاعر و هجونیوس رمانتیک انگلیسی که شعر و شخصیتش خیال اروپا را به تسخیر خود درآورد. مانفرد (۱۸۱۷) عنوان نمایش‌نامه‌ای شاعرانه و فاوست‌گونه نوشته‌ی اوست که قهرمانش بازتابی است از احساس گناه نرس‌آور خود بایرون و سرخوردگی‌های گسترده‌ی روح رمانتیکی که اسیر نفرین یک فکر شده و آن این که آدمی موجودی است، «نیم خاک، نیم خدا، به تساوی ناتوان از اوج گرفتن یا هبوط.» (بریتانیکا)
۲. الکساندر سرگیویچ پوشکین (۱۸۳۷-۱۷۹۹)؛ شاعر، رمان‌نویس، نمایش‌نامه‌نویس و نویسنده‌ی داستان‌های کوتاه روسی. اغلب وی را بزرگترین شاعر کشورش می‌شناسند و بنیان‌گذار ادبیات مدرن روسی. (بریتانیکا)
۳. میخائیل یوریویچ لرمانتف (۱۸۴۱-۱۸۱۴)؛ شاعر پیشرو رمانتیک روسی و نویسنده‌ی رمان قهرمان عصر ما (۱۸۴۰) که اثری عمیق بر نویسندگان روسی بعد از وی گذاشت. (بریتانیکا)
۴. ژان‌ژاک روسو (۱۷۷۸-۱۷۱۲)؛ فیلسوف، نویسنده و نظریه‌پرداز سیاسی سوئسی که رساله‌ها و رمان‌هایش الهام‌بخش رهبران انقلاب فرانسه و نسل رمانتیک شد. (بریتانیکا)
۵. امانوئل کانت (۱۸۰۴-۱۷۲۴)؛ فیلسوف آلمانی که کار جامع و مدونش در معرفت‌شناسی، اخلاق و زیبایی‌شناسی تمام فلسفه‌ی بعد از خودش را تحت‌تأثیر قرار داد. به‌ویژه مکاتب متنوع کانتیانیسم و ایده‌آلیسم. (بریتانیکا)
۶. فریدریش شیلر (۱۸۰۵-۱۷۵۹)؛ نمایش‌نامه‌نویس، شاعر و نظریه‌پرداز ادبی پیشرو آلمانی که بیش از همه به خاطر این نمایش‌نامه‌ها از او یاد می‌شود: سارقین (۱۷۸۱)، سه‌گانه‌ی والنتاین (۱۸۰۱-۱۸۰۰)، ماریا استوارت (۱۸۰۱) و ویلهلم تل (۱۸۰۴).
۷. the sublime and beautiful: امور والا و زیبا، توضیح ترجمه‌ی «بلنده» به جای «والا» در یادداشت شماره‌ی ۳ انتهای کتاب آمده.